

ODGOJ U ŠKOLI

SINIŠA OPIĆ, VESNA BILIĆ, MARKO JURČIĆ
Učiteljski fakultet Zagreb, 2015., 303 str.

MARIJANA MIOČIĆ
Dječji vrtić Radost, Zadar
Kindergarten Radost, Zadar, Croatia

Primljeno / Received: 30. IX. 2016.

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu 2015. godine objavljuje znanstvenu monografiju *Odgoj u školi* čiji su urednici i autori poglavlja, između ostalih osmero, Siniša Opić, Vesna Bilić te Marko Jurčić. Monografija, koju čine 303 stranice, podijeljena je na uvod i jedanaest poglavlja od kojih su dva, autorica Milene Valenčić Zuljan, Vanje Kiswarday te Jurke Lepičnik Vodopivec, pisana na engleskom jeziku. Sažetci poglavlja (devet) pisani su na hrvatskom i na engleskom jeziku. *Odgoj u školi* monografija je u kojoj jedanaest autora iz Hrvatske i Slovenije iznose svoja promišljanja o važnosti i ulozi odgoja u školi s različitih aspekata.

U poglavlju *Uvodna riječ urednika* dan je kratak sažetak svakog pojedinog poglavlja u kojem su iznesena promišljanja autora o različitim pedagoškim aspektima i njihovu utjecaju na odgoj u školi, koji utječu na kvalitetu važnosti odnosa učenik-učitelj, partnerstvo obitelji i škole, zatim koliko fleksibilnost učitelja utječe na kvalitetu odgoja i obrazovanja, te važnosti učiteljeve autonomije odnosno koliko je ona snaga, a koliko slabost suvremene škole. Također se ističe utjecaj školskoga konteksta na ponašanje učenika, kolika je atrofija odgojne funkcije škole, koliko digitalni mediji utječu na odgoj u školi, zatim usporedba izvanučioničke nastave i odgojno-obrazovni proces u učioničkoj nastavi. Postavlja se i pitanje gdje je temeljni izvor krize odgoja i obrazovanja, provedba inkluzivnog obrazovanja unutar školskog sustava, te važnost razumijevanja i korištenja statističkih parametara u kvantitativnim istraživanjima. Autori radova prikazuju različite društvene utjecaje na odgoj u školi te kako utječu odnosi između obitelji i škole na uspjeh učenika.

U prvom poglavlju *Svrha i osnovna obilježja pedagoškog odnosa* autorica Slavica Bašić naglašava kako kvaliteta i odnosa svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa mogu biti različiti, koliko i kako mogu pomoći razvoju osobne autonomije, sigurnosti i povezanosti, ali mogu i negativno odnosno ograničavajuće djelovati na razvojne mogućnosti pojedinca. Nadalje, u radu se spominju različiti izvori iz svjetske literature koji polaze od različitih teorijskih koncepcija i njihovih pojašnjenja u više različitih aspekata pedagoških odnosa. Autorica zaključuje kako se suvremeni učitelji s jedne strane susreću sa zahtjevom da

učenike promatraju kao osobe, da ih razumiju i odgovaraju na njihove razvojne potrebe dok se s druge strane očekuje da učenici steknu ključne kompetencije neophodne u svakodnevnom životu. Stoga navodi kako bi zbog kompleksnosti tih zahtjeva učitelji trebali imati jasniju sliku svoje profesije, pedagoški opravdane odgojno-obrazovne ciljeve te predodžbu pedagoškog odnosa. Poseban zaključak u ovom dijelu monografije odnosi se na važnost promišljanja odnosa između učenika i učitelja te kako suvremena pedagogija treba afirmirati vrijednosnu predodžbu pedagoškog odnosa.

U drugom poglavlju *Partnerstvom obitelji i škole do uspješnog odgojno-obrazovnog rada*, autorica Dubravka Maleš ističe značajnu ulogu za uspjeh djeteta u školi uključenost roditelja u školovanje svog djeteta. Autorica smatra kako je suradnja obitelji i škole integralni dio svakog uspješnog odgojno-obrazovnog rada što je opravdano rezultatima istraživanja posljednjih dvadesetak godina, kojima se htjelo utvrditi utječe li, te koliko suradnja obitelji i škole na cjelokupni razvoj učenika i njegov školski uspjeh. Istraživanjem se pokazalo kako ključnu ulogu u uključivanje roditelja u odgoj i obrazovanje učenika ima škola koja treba razviti strategije suradnje te osmisliti različite mjere osnaživanja te uloge.

U trećem poglavlju *The resilient teacher: the way to reach quality education in contemporary society - Fleksibilan učitelj: put do kvalitetnog obrazovanja u suvremenom društvu* koji su autorice Milena Valenčić Zuljan i Vanja Kiswarday pisale na engleskom jeziku definira se fleksibilan učitelj, načini edukacije, profesionalne i stručne aktivnosti koje nadahnjuju otpornost nastavnika. U radu se navodi kako je profesionalan i fleksibilan učitelj u mogućnosti izbjeći stresne situacije proizašle iz zahtjeva suvremenog i ubrzanog načina života, a manifestiraju se u promijenjenoj ulozi obitelji gdje se gubi tradicionalna uloga obitelji u skrbi za djecu. Dakle, pojašnjava se promjena uloge učitelja, nema više ulogu prenositi znanje već organizirati okruženje koje podržava pojedinca u stjecanju znanja i razvoju njegovih sposobnosti. Zaključak je rada kako kvalitetno obrazovanje ovisi o kompetencijama nastavnika, što proizlazi iz politike EU koja za ključne zadatke postavlja obrazovanje i poticaj profesionalnog razvoja nastavnika. Također se opisuje i fleksibilan učenik koji je spreman odgovoriti na izazove suvremenog društva, koji je motiviran i osposobljen za samostalno učenje i rješavanje problema, a takvog učenika može osposobiti samo kvalitetan i fleksibilan nastavnik koji prati potrebe suvremenog društva.

U poglavlju *Teacher Autonomy: The Modern Schools Weakness or Strength? – Učiteljeva autonomija: suvremenost škole ili slabost?*, autorice Jurke Lepičnik Vodopivec koja između ostalog navodi kako u suvremenom, neoliberalnom vremenu, kada su pojedinceva učinkovitost i uspjeh zajedno s društvenim, autonomija škola i odgojno-obrazovnih stručnjaka postaje još važnija jer je dokazan element stalnog napretka i kvalitete. Ravnatelji i učitelji trebali bi biti autonomni u svom radu, ali i odgovorni za kvalitetu. Članak se bavi autonomijom nastavnika u Sloveniji osnovnoj školi. U uzorku je sudjelovalo 30 škola izabranih slučajnim uzorkom. Prvi dio predstavlja teorijsko polazište i različite poglede autonomije nastavnika diljem svijeta i u Sloveniji s naglaskom na ulogu ravnatelja i kvaliteti obrazovnog procesa. U drugom poglavlju prezentiraju se rezultati empirijskog istraživanja provedena na uzorku učitelja u osnovnim školama u Sloveniji. podaci su prikupljeni Internet upitnikom koji je ispunilo 104 nastavnika slučajnim uzorkom. Ispitanici su trebali objasniti pojam autonomije na različite načine najveći dio njih to povezuje s neovisnošću donošenja odluka i odabiru oblika, sadržaja i metoda poučavanja. Većina 66 % vjeruje da su autonomni na poslu, najviše ih smatra da su samostalni u odabiru oblika metoda i tehnika rada kao i u odabiru nastavnih sredstava,

a najmanje u izboru udžbenika. Po njihovu mišljenju, obrazovni zakoni, nastavni plan i program, stručne kvalifikacije najviše utječu na autonomiju nastavnika dok roditelji utječu najmanje.

U poglavlju *Uloga škole i školske vezanosti* u objašnjenju ponašanja učenika, autorica Vesna Bilić iznosi rezultate istraživanja provedenog s 534 učenika (48,5 % ženskih i 50,6 % muških) sedmog i osmog razreda osnovnih škola iz pet županija u Republici Hrvatskoj. U radu se analiziraju dvije skupine ponašanja učenika u školi: prosocijalno ponašanje koje je društveno poželjno i koje karakterizira briga za druge, te problematična ponašanja različitih oblika koja odstupaju od kulturnih normi i školskih pravila štetno djelujući na uspjeh i razvoj obrazovnih, socijalnih i osobnih kompetencija učenika. Autorica oblike ponašanja klasificira na pasivne (povlačenje, pasivnost i nemarnost) i aktivne (laganje, varanje na ispitima na koje društvo gleda benevolentno) dok drugi aktivni oblici (namjerno kršenje školskih pravila i nasilno ponašanje) izazivaju ozbiljnu zabrinutost. Stoga je u empirijskom istraživanju ispitivana povezanost između predanosti i privrženosti, odnosno školske vezanosti i prosocijalnih odnosno problematičnih oblika ponašanja učenika u školi. Rezultati istraživanja ukazali su kako je učenicima važan školski uspjeh, ali su svjesni da je za uspjeh važno uložiti trud. Međutim rezultati koji su odnosili se na varijablu privrženosti školi-emocionalni aspekti odnosa prema školi i nastavnicima su niži, 56% učenika ne voli školu (što je zabrinjavajuće). Analiza rezultata pokazala je kako su djevojčice sklonije prosocijalnom ponašanju i kod njih su manje prisutni oblici problematičnog ponašanja negoli kod dječaka. Također je utvrđena prisutnost svih oblika problematičnih ponašanja. Dok rezultati ispitivanja predanosti izvršavanja školskih obveza i privrženosti školi pokazuju nižu razinu predanosti izvršavanja školskih obveza, koja je u korelaciji s višom razinom nepoželjnih oblika ponašanja. Autorica navodi kako Rezultati istraživanja i analizirane teorijske rasprave sugeriraju kako pasivni oblici ponašanja traže aktivne i hitne mjere pomoći dok razvoj školske vezanosti i poticanje sigurne, podržavajuće školske okoline te njegovanje korektnih odnosa mogu doprinijeti stvaranju povjerenja i poticati djecu na uključivanje u socijalne interakcije i veći angažman u školskim aktivnostima dok nedovoljna školska vezanost (osjećaj učenika da je prihvaćen, poštovan, vrijedan, uključen i podržavan u školskom okruženju) može biti dodatni razlog za pasivnost i povlačenje. Zaključak rada je kako će ovo istraživanje pružiti bolji uvid u navedenu problematiku te potaknuti praktičare na suzbijanje i preveniranje rizičnih ponašanja poticanjem prosocijalnih oblika ponašanja dok je školsku vezanost moguće razviti „odgovaranjem učitelja na djetetove potrebe, slušanje, iskazivanje pažnje, socijalna podrška i stvaranje toplih razrednih zajednica i zajednica učenja.“

U poglavlju *Odgojni problemi u suvremenoj školi* autora Ante Kolaka pokušalo se krizi odgoja u suvremenoj školi prići realistično, bez predznaka prednosti suvremenih trendova u odgoju. Autor smatra kako je bilo koja krajnost (previše slobode ili previše zabrana) štetno za kvalitetan odgoj pojedinca, učenika. Također se navodi kako se zbog nedostatka jasnog usmjeravanja u odgojnom djelovanju javlja kronični i zabrinjavajući nedostatak navedenih karakternih osobina učenika te škole pribjegavaju odnosno priželjkuju uvođenje moralnog odgoja u redovni školski program kao spasonosnog rješenja u odgojnom djelovanju na pojedinca. Stoga autor iznosi razmišljanje kako bi suvremena škola u svom odgojnom djelovanju trebala izvršiti inicijalnu dijagnostiku, odnosno izgraditi sustav odgojnih vrijednosti i strategija razvoja koje će biti usklađena s postavljenim vrijednostima. Na osnovu navedenog sugerira i korake koji bi mogli poslužiti analizi odgojnog djelovanja

te posebno ističe tri odgojne dimenzije: zahtjevi prema učenicima, pohvale i nagrade za izvrsnost i zalaganje, kritika i kazna za nepoželjno ponašanje.

Tražeci odgovor na pitanje krize odgoja u suvremenoj školi autor iznosi kako se mogu detektirati tri različita pristupa: optimistični, pesimistični i realistični, ističući kako problem neusklađenosti odgojnog djelovanja pronalazimo u brojnim područjima ali da se najzahtjevnija neusklađenost javlja između obitelji i škole. Dakle, sam rad je usmjeren na odgojnu problematiku unutar školskog sustava i simptome atrofije odgojne funkcije škole s posebnim naglaskom na egocentričnost kod učenika.

Poglavlje *Digitalni mediji i medijski odgoj u školi* Milana Matijevića govori o medijskoj pedagogiji i multimedijskoj didaktici, ističući kako način života i učenja nove generacije tzv. net-generacije ispred konteksta događanja u školi, dok škola svojim kurikulumom sporo prati promjene koje donose suvremeni mediji u obitelji kao i informalno učenje djece i mladih. Autor također smatra kako se u školi djecu treba učiti o digitalnim medijima, o modelima, kulturi i prirodi komuniciranja uz pomoć spomenutih medija te kako se pomoću njih uči. Navodi i kako se zabrana ili pretjerano plašenje s opasnostima koje se povezuju uz medije samo donosi štetu svim sudionicima. Prednost učenja uz pomoć digitalnih medija vidi u učenju načina traženja, selekcioniranja i korištenja informacija, a tim se pitanjima bavi multimedijaska didaktika odnosno didaktika medija. Također se ističe kako učenje kulture i prirode komuniciranja uz pomoć digitalnih medija podrazumijeva učenje komunikacijskog bontona i osnovnih ljudskih prava s gledišta javnosti podataka, prava na privatnost. Osim prava korisnici se uče i odgovornostima odnosno posljedicama neodgovornog ponašanja. Pomoću digitalnih medija mladi ljudi, ali i odrasli usvajaju novi sustav vrijednosti i kulturu življenja koji uz digitalne medije daju novi smisao tradicionalnim vrijednostima. Važno je naglasiti kako je, osim kognitivnog usvajanja znanja, za njih potrebno organizirati projekte i pedagoške scenarije poput radionica, izleta, nastave u prirodi tijekom kojih će u prvom planu biti učenje vrijednosti, emocija, uvjerenja s posebnim naglaskom na vježbanje raznovrsnih operacija i radnji koje će biti potrebne u radnom i cjeloživotnom procesu učenja.

Kao zaključak rada, navodi se kako djeca net-generacije u skladu s vlastitim razvojnim potrebama i načinom življenja, učenja i komuniciranja, trebaju didaktičke i pedagoške scenarije koji će im omogućavati rad, istraživanje, rješavanje problema i sudjelovanje u raznim realnim i virtualnim projektima.

U osmom poglavlju *Odgoj u izvanučioničkoj nastavi*, autor Marko Jurčić ističe kako je iz pedagojske i didaktičke perspektive, odnosno teorije odgoja i teorije učenja i poučavanja kao vodećih temeljnih znanosti o odgoju i obrazovanju, nužno adekvatno razumjeti doprinos izvanučioničke nastave ishodima odgojnosti učenika. Autor ističe da je cilj međudnosa učioničke i izvanučioničke nastave njihovo sjedinjavanje u jedinstven i kvalitetan odgojno-obrazovni proces u kojem nastavnik i učenici njeguju i stvaraju pedagoške odgojne i obrazovne situacije i strategije poučavanja i učenja koje se povremeno ostvaruju u prirodi ili uz vrijednosti ljudskog rada. U radu se navodi kurikulum izvanučioničke nastave kojim se odmiče od tradicionalnih pristupa koji nedovoljno potiču razvoj učenikove sposobnosti prema samostalnom učenju, kreativnosti i zadovoljnim odnosom prema školi. Može se zaključiti kako se ovakvim pristupom ne prilagođava samo učenik školi nego i škola odnosno odgojno-obrazovni sustav učeniku na način da se uvažavaju učenikove razvojne potrebe i njegova individualnost. Autor naglašava kako

bi izvanučionička nastava bila što učinkovitija u ishodima učenja neophodno je izgraditi kurikulum koji će biti realan, u praksi izvediv, u kojem je teorijski prikazan tijek odgojno-obrazovnog procesa u cjelini i pojedinostima, koji će biti fleksibilan i otvoren za promjene.

Kao zaključak ovog dijela iznosi se kako je bit integriranja učioničke i izvanučioničke nastave zajedno otvaranje više prostora odgojnom djelovanju nastavnika i potpunoj odgojnosti učenika, u kojemu nastavnik i učenici zajedno oblikuju i njeguju pedagoške situacije i strategije, gdje se odgoj i učenje postižu otkrivanjem u neposrednoj životnoj stvarnosti, u susretu s prirodnim, kulturnom i gospodarskom okolinom, ljudima koji tu žive i rade, koji utječu na očuvanje prirodnog i kulturnog bogatstva i na razvoj gospodarstva, što dovodi do smanjivanja jaza između svijeta školske zgrade i stvarnog svijeta.

Deveto poglavlje *Mogućnost odgoja i obrazovanja u kontekstu postmodernog pojma znanja* autora Zvonimira Komara prikazuje potrebu zbivanja odgojno-obrazovnog procesa u pedagoškim institucijama. Ističe se kako postoje dvije stvari koje se vrlo često predviđaju, a koje nisu samorazumljive, a to su što odgoj i obrazovanje u svojoj biti jesu te čija je potreba i eventualno nužda odgoj i obrazovanje kao dio pedagoškog procesa. U radu se također naglašava zašto se „odgoj i obrazovanje“ uzima kao sintagma i zašto se ne govori posebno o odgoju, a posebno o obrazovanju, zatim se pokušava identificirati gdje je temeljni izvor „krize odgoja i obrazovanja“. Posebna usredotočenost rada je na bitnoj promjeni u karakteru znanja iz vremena nazvanog „postmoderna“, te će se nakon novog načina legitimiranja znanja promotriti što nova vrsta legitimacije znači za temeljne pedagojske pojmove, a posebno odgoja i obrazovanja odnosno zašto taj proces nužno u samom poimanju i teorijskoj razini dovodi do „krize“. Također je važno naglasiti kako su u radu detaljnije promatrana dva temeljna konstituensa pojmovna odgoja i obrazovanja: obrazovljivost i ideja istine dovodeći ih u vezu s postmodernim stanjem kako bi se u izvornoj točki vidjelo mjesto sukoba kao i potencijalno mišljenje alternativa. Autor u zaključku navodi na otvaranja pitanja, identificiranje problema te eventualno poticanje istraživanja i promišljanja odnosa pragmatičnog i idejnog znanja, navodeći kako o tome u potpunosti ovisi budućnost obrazovanja. Posebno ističe kako put razvoja pedagojske zajednice ne bi trebali biti postavljeni na pozivanju „tradicije“, „vrijednosti“ i „kulture“ već je potrebno teorijski ući u korijen problema te iznaći mogućnost daljnje teorije i prakse odgoja i obrazovanja.

U radu *Suvremene paradigme inkluzivnog odgoja i obrazovanja*, autorice Smiljane Zrilić iznosi se važnost uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovni odgojno-obrazovni sustav. Autorica ističe kako je različitost temelj koncepcije suvremenog kurikuluma koji svim učenicima pruža jednake mogućnosti za sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu u skladu s njihovim mogućnostima na način da nalaže priznavanje, prihvaćanje i uvažavanje specifičnih potreba djeteta uvjetovano njihovim individualni razlikama i posebnostima. Naime u radu se ističe kako školski kontekst treba biti obogaćen tolerancijom i socijalnom osjetljivošću, komunikacijskom slobodom i neugroženošću, empatijom, te prepoznavanjem i uvažavanjem elemenata razlikovanja što čini elementarnu pretpostavku skladnih odnosa u razredu i kreiranje nastavnog procesa koji podupire individualne razlike kao šansu za učenje i međusobno obogaćivanje. Također je važno istaknuti kako rad s učenicima s teškoćama u razvoju nalaže diferencijalne programe s posebnim didaktičko-metodičkim pristupom u svakoj školskoj i izvanškolskoj aktivnosti. Stoga je osim zakonskih okvira ophodna podržavajuća školska sredina, pozitivno ozračje te razvijene socijalne kompetencije učitelja. Međutim autorica navodi kako promjene koje

su uvedene u školski kurikulum i zahtjevi koji se stavljaju pred učitelja ne prati i njihovo osposobljavanje, što implicira kako se pred učitelja stavljaju zadatci koje je teško ostvariti bez dodatne izobrazbe. Dakle kako je istaknuto profesionalna umijeća odgojitelja ogledaju se u pedagoškim, didaktičkim, metodičkim, predmetnim, kognitivnim, afektivnim, socijalnim i refleksivnim kompetencijama. U zaključku ovog dijela navodi se da se pravo obrazovanja djece s teškoćama u razvoju provodi sukladno zakonima, i to inkluzivnim obrazovanjem uz potporu države i lokalne zajednice, dok je uloga škole osigurati uvjete koje će svakom pojedinom učeniku osigurati mogućnost za puno sudjelovanje u životu škole eliminirajući eventualne prepreke.

U radu *Neki izazovi kvantitativne metodologije u istraživanjima odgoja i školskoj pedagogiji* autora Siniše Opića opisuje se određene postupke, statističke parametre u kvantitativnim istraživanjima, čije razumijevanje i korištenje doprinosi točnijim rezultatima, odnosno generalizacijama. Autor navodi kako je kvantitativna metodologija u pedagogiji pristup koji zahtijeva suštinsko razumijevanje inferencijalne statistike odnosno kako njezina kompleksnost nadilazi jednoznačna tumačenja i nalaže kontinuirano propitivanje odabira određenih testova, postupaka te interpretacije statističkih parametara. U radu su elaborirani određeni postupci u kvantitativnoj metodologiji čije nepoznavanje odnosno krivo korištenje može dovesti do krivih zaključaka. Također se elaboriraju faktor učinka/statistička značajnost, transformacija podataka, bootstrapping, strukturno modeliranje odnosno kauzalni odnosi, definirajući kako je statistička značajnost osnova kvantitativne metodologije te je elaborirana u kontekstu odnosa uzorka i populacije, njezine arbitrarnosti i odnosu prema snazi testa. Veličina učinka neopravdano se izostavlja u rezultatima istraživanja u pedagogiji, kako to autor navodi, što onemogućava uvid u stvarne veličine kao što su razlike u diferencijalnom nacrtu koja je važna s obzirom na metaanalize, te su na taj način opisani koeficijenti veličine učinka i radne skupine. U radu se također navodi kako u pedagogiji nema dovoljno teorijskih modela. Autor objašnjava kako je kvantitativna metodologija rastuće područje koje omogućava donošenje određenih statističkih zaključaka iz uzorka na populaciju.

U zaključku rada se navodi kako u pedagogiji kao izrazito multidisciplinarnom području kvantitativna metodologija pokazuje da su „činjenice nesigurne, vrijednosti sporne, ulozi visoki, a odluke hitne“ (prilagođeno prema Funtowicz i Ravetz, 1997, prema Simonić, 1999).

Monografija *Odgoj u školi* dat će izniman doprinos teoretičarima i praktičarima odgoja i obrazovanja a posebno djelatnicima škola koji uviđaju koliko je odgoj, posebno školski važan za razvoj suvremenog društva.